

En vestfold »stikknål« fra Vindebjerg på Knudshoved odde, Sydsjælland

Af Wava Armfelt

1. Indledning

Mikkels Havn hedder en dyb indskæring på sydkysten af Knudshoved Odde, der strækker sig ud i Karrebæksminde Bugt, vest for Vordingborg. Vestbredden af Mikkels Havn munder ud i nogle høje skrænter, der falder stejlt ned mod den stenede strandkant, som bugter sig videre forbi Pløjebakke og ud til Naurbakke, der er oddens yderste spids. Disse skrænter er fem til otte meter høje morænebakker, der med uhyggelig fart, navnlig i de senere år, bliver fortærede af Smålandshavets krappe bølger. På de almindeligt tilgængelige landkort har dette næs, som det egentlig er, ikke noget navn, men der findes et smukt udført matrikelkort fra 1805, hvorpå der står at læse Windes-Bierge, der i moderne sprogbrug er blevet til Vindebjerg (1).

Vindebjerg vakte interesse, da der i 1963 blev konstateret et flintholdigt lag med afslag og færdige redskaber. I 1966 påbegyndte undertegnede en udgravning af stedet på vegne af Sydsjællands Museum i Vordingborg, men på grund af mangfoldige forhindringer kom udgravningen til at strække sig over en lang årrække, og omend nu afsluttet er fundet endnu ikke publiceret. Her skal blot nævnes, at det drejer sig om en lille rest af en boplads fra slutningen af yngre bronzealder, og at den er C-14 dateret til 2460 ± 100 år f.1950 (konventionel). Det nævnte flintholdige bopladslag lå synligt på en strækning af ca. 20 meter på

Fig. 1: Vindebjergnålen. Foto: B. Bille Henriksen.

den vestlige skråning af Vindebjerg, og tiltrak sig naturligtvis også opmærksomhed fra andre interesserede. På denne måde dukkede der en skønne dag en pæn lille bronzenål op, som begejstret blev afleveret til undertegnede, der betragtede den lidt mismodigt. Typologisk kunne den ikke umiddelbart placeres i en bestemt periode, og hvad angik fundomstændigheder, måtte den trist nok betegnes som et løsfund. Nålen blev sendt til Nationalmuseet, hvor man heller ikke turde sige noget nærmere om den, og der skulle gå nogle år før et tilfældigt besøg på museet i Visby på Gotland gav anledning til en vis formodning om nålens tidsfæstelse, idet der i en montre med sager fra vikingetiden lå et par bronzenåle af lignende udseende som eksemplaret fra Vindebjerg. Undertegnede var ikke ene om at begejstres, idet førstekonservator, mag. art. Charlotte Blindheim også var til stede, og hun kunne fortælle, at det drejede sig om »stikknåle« af den såkaldte Vestfold type. Denne stedfæstelse begrundede Charlotte Blindheim med at sådanne »stikknåle« var ret hyppige i området omkring og i Kaupang, hvilket vil sige Vestfold. Derimod er nålene sjældne i resten af Norge og udlandet (2).

2. Beskrivelse

Bronzenålen fra Vindebjerg (fig. 1 a-c) har et skiveformet, tilsyneladende udhamret fladt hoved ca. 1 cm i diameter, med et 2 mm bredt hul i midten. Ved overgangen til stilkens ses to hak, et på hver side. Stilkens øverste del, ca. 1 cm, er prydet med indpunslede fordybninger, der på den ene side afsluttes forneden af et enkelt hak. Nålen i sin helhed er 10,8 cm lang og let svungen ned mod spidsen, der er knækket. Nålens tværsnit er trindt med en tykkelse på 5 mm, der tynder ud ved spidsen.

3. Paralleller

I Danmark er der hidtil kun publiceret eet andet eksemplar af de såkaldte Vestfold nåle, nemlig fra bopladslaget under Aggersborg nord for Limfjorden (3). Denne (fig. 2) har ligeledes et fladt hoved, der dog er afbrækket ved øjets begyndelse. Mellem hovedet og stilkens løber to vulster, under hvilke der er et fortykket felt på ca. 1 cm med indpunslede fordybninger, der atter afsluttes af to vulster. Stilkens er lige, men bøjer lidt ved spidsen, der er afbrudt. Nålen, der således mangler lidt af hovedet samt den yderste spids, måler ialt 9,6 cm. Stilkens er trind og har et tværsnit på 4

Fig. 2: Aggersborgnålen. Efter: E. Roesdahl: *Aggersborg in the Viking Age. Proceedings of the Eight Viking Congress p. 116, fig. 15. Odense 1981.*

mm. Sammenlignet med Vindebjergnålen er eksemplaret fra Aggersborg elegantere i sin udførelse, og har mere tilfælles med en velbevaret nål fra Fardhem kirkegården (fig. 3a) på Gotland, som menes at være fra sen vikingetid (4).

Fra Gotland stammer endnu to nåle af Vestfold typen, hvoraf eksemplaret fra en hustomt i Burge, Lummelunda (fig. 3b) nærmer sig Vindebjergnålen i sin enkle udformning med fladt gennemboret hoved og med indpunslede fordybninger i stilkens let fortykkede overdel (5).

Kristian Eldjárn omtaler tre nåle fra vikingetidsgrave i Island, hvoraf det afbildede eksemplar i »Kuml og Haugfé« (6), gør indtryk af at være ligeså enkel i sin udformning som nålen fra Vindebjerg. Både det halvrunde hoved og den øverste del af stilkens

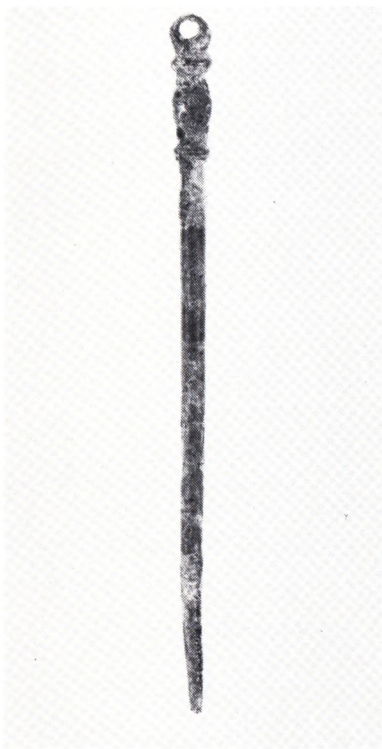

Fig. 3 a: Nål fra Fardhems Kirkegård, Gotland. Foto: Riksantikvarieämbetet Gotlandsundersökningar, Visby, Sverige 1:1.

Fig. 3 b: Fund fra Burge, Lummelunda, Gotland. Foto: Lena Thunmark, Uppsala. 1:1.

har indpunslede fordybninger, og i det gennemborede hul midt i hovedet sidder en ring af spiraltråd.

Størst udbredelse har nålen i Norge med stærkeste koncentration i Vestfold, hvorfor Charlotte Blindheim (7) har kaldt dem for Vestfold typen (fig. 4 a-b). Yder-

ligere påpeger forfatteren at der, dels på grund af udbredelsen og dels grundet fund af halvfabrikata i vikingetids-beboelseslaget i Kaupang, kan næres formodning om, at en lokal produktion har fundet sted. Nålene har formentligt været støbte, men støbeforme

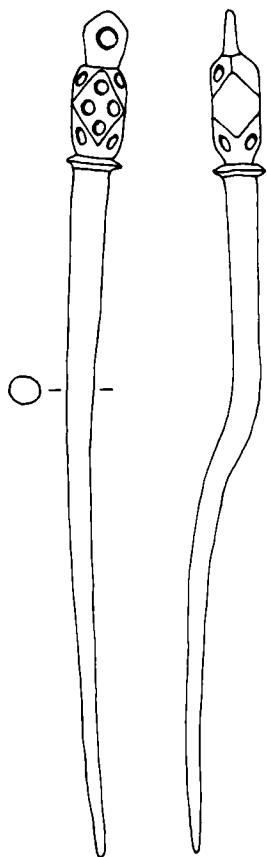

Fig. 4 a: Stiknål af Vestfold type fra Foss, Vest Agder, Norge. Mål 1:1
Tegning: Charlotte Blindheim, Oslo.

er endnu ikke fundet. Interessant er det imidlertid, at så relativt få af den her omtalte type bronzesnål er kommet for dagen udenfor Vestfold ved den norske kyst.

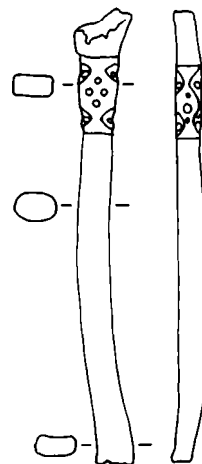

Fig. 4 b: Stiknål af Vestfold type fra Gjø, Vestfold, Norge. Mål 1:1
Tegning: Charlotte Blindheim, Oslo.

Ifølge Charlotte Blindheim findes der forskellige varianter indenfor gruppen, men karakteristisk er stikken, der øverst har et ornamenteret felt, som oftest bestående af indpunslede fordybninger, til tider afgrænset foroven og forneden af en eller flere omløbende vulster. Som afslutning på denne »krone« sidder en flad skive med et perforeret hul, hvori der kan sidde en tynd ring af spiraltråd. De er af forfatteren blevet kaldt »stikknåle« til forskel fra de noget flottere ringhovednåle, som også er fundet i Kaupang-materialet, og som muligvis er af irsk oprindelse. Funktionen for de to nåletyper har velsagtens været den samme.

Udover det nævnte materiale kendes en nål fra Inchbofin, Co. Westmeath i Irland (8), der kan minde

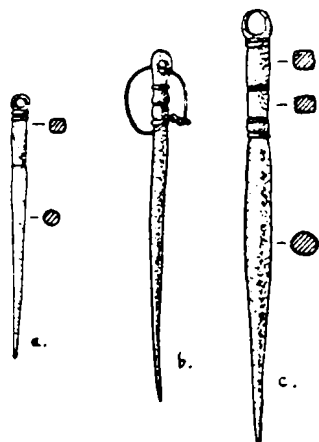

Fig. 5 a, b, c: a. Bronzenål fra Inchbofin. 1:2.

b-c. Bronzenåle fra Haithabu. 1:2.

Efter: Liam de Paor: *Antiquities of the Viking Period from Inchbofin, co. Westmeath. Journal of the Royal Society of Antiquaries of Ireland XCII Part II, 1962.*

om Vestfoldsnålene (fig. 5a). Den øverste del af stilkens er svagt profileret, og det runde hoved har et gennem-boret hul, men der er ingen indpunslet ornamentik. To nåle fra Hedeby (fig. 5 b,c) kan, ifølge Liam de Paor (9), sammenlignes med det irske eksemplar, og alle tre, mener han, er af skandinavisk oprindelse.

Da nålen fra Vindebjerg er et løsfund, er dens date-ring til vikingetid udelukkende typologisk baseret og sket på baggrund af de ovenfor beskrevne Vestfoldnå-le, der ikke er nærmere tidsfæstede indenfor perioden.

I Vordingborg og egnen vest for byen, der inklude-rer Knudshoved Odde, er der til dato kun få nævne-værdige fund fra vikingetiden. En runesten fra selve Vordingborg står på Nationalmuseet, og i Nordhavn

sydøst for slotsbakken er der konstateret to pælespær-ringer, hvoraf den ene er dateret til midten af det elvte århundrede. Syd for Vester Egesborg ved Dybsø fjord er der fund fra en vikingetidsboplads, og nord for sejl-renden mellem Dybsø og Svinø er fremdraget et kug-leformet lerkar, der befinder sig i Næstved museum.

Det vides, at borganlægget i Vordingborg i hvert fald går tilbage til Valdemar I (1131-1182), men arki-tektiske detaljer kan tyde på en ældre bygningsfæ-se. Pælespærringerne og et bådfund har skruet for-ventningerne op om en skønne dag at kunne inddrage Vordingborgegnen i vikingetidens sfære.

Noter

1. Dette skal forstås således, at den nuværende ejer af Knudshoved Odde, der ligger under godset Rosenfeldt, har foretrukket at »omdøbe« Windes-Bierge til det mere moderne klingende Vindebjerg.
2. Blindheim 1977, p. 12-13. – Blindheim 1976, p. 20 ff. og fig. 16b.
3. Schultz 1949, p. 103, fig. 9. – Roesdahl 1981, p. 115 og fig. 15.
4. Trotzig 1969, p. 21 ff. og Abb. 2,1.
5. Thunmark og Trotzig 1971, Bild 1, p. 98.
6. Eldjárn 1956, fig. 136, p. 320.
7. Blindheim 1977, p. 12-13.
8. Paor, L. de 1962, p. 187 ff. og fig. 1a.
9. Samme fig. 1b og c.

* For tilladelse til at benytte billedmateriale vil jeg gerne takke følgende: Rigsantikvarens Gotlandsundersökningar, Visby, Sve-rige: Fig. 3a og 3b. Førstekonservator, mag. art. Charlotte Blindheim, Universitetets Oldsaksamling, Oslo, Norge: Fig. 4a og 4b.

Litteratur

- Blindheim, Ch.: A Collection of Celtic (?) Bronze Objects found at Kaupang, (Skiringssal), Vestfold, Norway. Proceedings of the Seventh Viking Congress 1973. 1976.
- Blindheim, Ch.: Vikinger – Pirater eller handelsmenn? Det Norske Videnskaps-Akademis Årbok 1977.
- Eldjárn, K.: Kuml och Hauge. Reikjavik 1956.
- Paor, L. de: Antiquities of the Viking Period from Inchobofin, Co. Westmeath. Journal of the Royal Society of Antiquaries of Ireland XCII, Part II, 1962.
- Roesdahl, E.: Aggersborg in the Viking Age. Proceedings of the Eighth Viking Congress 1977. 1981.
- Schultz, G.: Aggersborg, Vikingelejren ved Limfjorden. Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1949.
- Thunmark, L. & G. Trotzig: Burge i Lummelunda. Ett forskningsprojekt. Gotländskt Arkiv 1971.
- Trotzig, G.: Gegensätze zwischen Heidentum und Christentum im archäologischen Material des 11. Jahrh. auf Gotland. Acta Visbyensia III. 1969.